

УДК 336.7

Чуницька І.І.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансових ринків
Університету державної фіскальної служби України

ОБҐРУНТУВАННЯ ФУНКЦІЙ ФІНАНСОВОГО РИНКУ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ

Досліджено деякі підходи до кількісного і змістовного формулювання функцій фінансового ринку. На основі аналізу окремих визначень фінансового ринку та поглядів на його функції доведена необхідність доповнити існуючі групування таких функцій з метою найповнішого відображення сутнісно-функціональної характеристики фінансового ринку в його цілісності. Обґрунтовано виділити групу базисних функцій, до яких віднести загально ринкові та фінансові функції фінансового ринку, та групу надбудовних, що охоплюють деталізуючі та регулюючі функції, які створюють та відображають вторинні впливові чинники при функціонуванні фінансового ринку.

Ключові слова: фінансовий ринок, сутність, функціональна роль, функції, загально ринкові функції, фінансові функції, специфічні функції, базисні функції, надбудовні функції.

Чуницкая И.И. ОБОСНОВАНИЕ ФУНКЦИЙ ФИНАНСОВОГО РЫНКА КАК СПОСОБА ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЕГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ

Исследованы некоторые подходы к количественной и содержательной формулировке функций финансового рынка. На основе анализа отдельных определений финансового рынка и взглядов на его функции показана необходимость дополнить существующие группировки таких функций с целью наиболее полного отображения содержательно-функциональной характеристики финансового рынка в его целостности. Обосновано выделить группу базисных функций, к которой отнести обще рыночные и финансовые функции финансового рынка, и группу надстроечных, которые охватывают детализирующие и регулирующие функции, создают и отражают вторичные влиятельные факторы при функционировании финансового рынка.

Ключевые слова: финансовый рынок, сущность, функциональная роль, функции, обще рыночные функции, финансовые функции, специфические функции, базисные функции, надстроечные функции.

Chunitskaya I.I. SUBSTANTIATION OF FUNCTIONS OF THE FINANCIAL MARKET AS A WAY OF INCREASING THE EFFICIENCY OF ITS FUNCTIONING

Some approaches to the quantitative and meaningful formulation of the functions of the financial market are explored. Based on the analysis of individual definitions of the financial market and views on its functions, it was shown that it is necessary to supplement the existing groupings of such functions in order to most fully reflect the content-functional characteristics of the financial market in its integrity. It is justified to single out a group of basic functions, which include the general market and financial functions of the financial market, and a group of superstructures that encompass detailing and regulating functions, create and reflect secondary influential factors in the functioning of the financial market.

Keywords: financial market, essence, functional role, functions, general market functions, financial functions, specific functions, basic functions, add-on functions.

Постановка проблеми. Питання з'ясування функцій фінансового ринку є необхідною передумовою визначення сутності останнього, зважаючи, що саме у функціях знаходить найповніше відображення сутність будь-якого поняття, категорії. Проте проблематику визначення функцій фінансового ринку можливо розглядати і як самостійний напрям дослідження, направлений на оптимізацію функціонування фінансового ринку, тобто оптимальне використання можливостей його взаємодіючих суб'єктів. За таких умов функції фінансового ринку вже постають основоположною засадою організації діяльності на даному ринку. Адже вести мову про оптимізацію, підвищення ефективності діяльності по суті можна власне після початку реалізації такої діяльності, спрямованої на досягнення поставленої мети. Саме остання детермінованість обґрунтування функцій фінансового ринку являє особливий інтерес, оскільки поєднує як теоретичну, так і практичну складові, обумовлюючи отримання подвійного ефекту. Тобто, погоджуючись у першому випадку щодо ролі таких функцій як базисних, не можна ігнорувати й значимість «надбудовних» функцій фінансового ринку, завданням і наслідком яких є сприяння забезпеченню ефективних організацій та функціонування даного ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З часу розбудови в незалежній Україні ринкового господарства проблематика фінансового ринку, його пер-

манентного розвитку і впливу на соціально-економічну систему викликає значний інтерес вітчизняних науковців. Це стосується як конкретних практичних заходів щодо його функціонування, так і теоретико-методологічних розробок у зазначеній царині. Праці Л. Алексеєнко, Н. Внукової, Л. Волощенко, В. Зимовця, Р. Квасницької, О. Кнейслер, Ю. Коваленко, В. Корнєєва, М. Кужелева, О. Лактіонової, С. Леонова, Н. Мацелюх, С. Науменкової, С. Онишко, Т. Паєнтко, Є. Поліщук, В. Смагіна, М. Стецька, К. Стрижиченка, А. Федоренка, В. Шелудька, І. Школьник, С. Юрія та багатьох інших сформували значний науковий доробок у сфері дослідження проблем функціонування фінансового ринку. Водночас, не применшуючи їх вагомості, слід зауважити, що окремі аспекти не лише практичного, обумовленого зовнішніми і внутрішніми викликами і загрозами, але й теоретичного характеру потребують подальшого наукового дослідження. До таких аспектів, зокрема, відноситься і неоднозначне сприйняття та визначення теоретиками і практиками функцій фінансового ринку. Це, природно, призводить і до неоднозначності щодо ролі та значення фінансового ринку в системі національної економіки, а відтак, і й до незадовільного використання його потенціалу, що актуалізує подальшу системну розробку даної проблематики.

Постановка завдання. Мета статті полягає в обґрунтуванні тезису щодо неправомірності зведення

значимості та кількості функцій фінансового ринку до потреб з'ясування його сутності, що переважає в більшості публікацій, обмежуючи цілісну сутнісно-функціональну характеристику фінансового ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хоча саме функції, що зазначалося вище, найповніше відображають сутність того чи іншого поняття, категорії, розгляд функцій фінансового ринку доцільно розпочати з розгляду існуючих понять даного ринку. Існуюча неоднозначність, а підчас і суперечливість в трактуванні поняття фінансового ринку зумовлена, насамперед, складністю даного об'єкта. При його пізнанні виникає низка різних тлумачень та визначень фінансового ринку, що зумовлено необхідністю акцентувати увагу саме на тих чи інших аспектах. Це, з одного боку, призводить до розширення меж пізнання і здатне надати пояснення ново виявленим характеристикам і тенденціям. Проте, з іншого боку, за розпорошеності поглядів і підходів може виникати загроза втрати глибинних ознак об'єктивної дійсності. Тому в реальній дійсності існує необхідність узгодження існуючих підходів, адже кожен із них окремо не здатний відобразити усю складність такого складного явища як фінансовий ринок та пов'язаних із ним похідних явищ і понять.

На наш погляд, найбільш значимими підходами до розуміння фінансового ринку як цілісності є його представлення, по меншій мірі, за трьома позиціями. По-перше, як ринку, на якому відбувається обмін капіталами і кредитними ресурсами із витікаючими з цього об'єктивними характеристиками та специфікою. По-друге, як складної системи, що володіє відповідними системними властивостями, пов'язаність яких призводить до появи її інтегративних якостей. По-третє, не менш значимим є використання у зазначених цілях і поняття «механізм», що на думку К.Стрижиченка є системою взаємопов'язаних елементів або сегментів, які знаходяться у постійному розвитку та взаємодіють один з одним та зі світовим фінансовим ринком за допомогою різних механізмів регулювання ринку [1, с. 100].

Остання позиція, наголошуючи на функціональному призначенні фінансового ринку, набуває особливої ваги, оскільки саме функція визначає побудову системи та є основою будь-якої класифікації. Тут варто навести відоме уявлення про фінансову систему як ціле, складене із частин, що взаємопов'язані спільними функціями [2]. В аналітичних моделях динаміки фінансових систем саме функція розглядається «концептуальним якорем», в той час як інституціональним формам відводиться роль ендогенних, залежних змінних [3].

В якості аргументації третьої позиції можна навести ще декілька визначень фінансового ринку. Одне з них визначає фінансовий ринок як особливий механізм взаємодії власників заощаджень, реальних інвесторів і фінансових посередників, що ґрунтується на добровільній договірній основі та принципах економічної доцільності і забезпечує на основі попиту та пропозиції мобілізацію заощаджень і трансформацію їх в інвестиції [4]. Як механізм розглядають фінансовий ринок і деякі зарубіжні науковці: «...механізм, що поєднує тих, хто пропонує фінансові ресурси, з тими, хто їх шукає для укладення угод зазвичай за допомогою посередників, такі як фондові біржі» [5, с. 15]. Інше визначення фінансового ринку – це механізм торгівлі фінансовими активами, що являє собою сукупність соціально-економічних відносин у сфері трансформації тимчасово вільних коштів у позичковий капітал через кредитно-фінансові інститути на основі попиту та пропозиції [6, с. 82].

Звертає увагу і визначення фінансового ринку, надане С.Юрієм, а саме як механізму торгівлі фінансовими активами, обов'язковими атрибутами якого є чіткі правила торгівлі, наявність професійних учасників та розвинена інфраструктура, яка забезпечує мінімальні витрати і максимальну надійність укладання угод [7, с. 191]. Визначив охоплення даним формулюванням ключових ознак фінансового ринку, на наш погляд, воно потребує певних уточнень лише щодо цільового завдання. Останнє у представленому визначенні обмежено власне інтересами фінансового ринку, залишаючи поза увагою інтереси економіки та суспільства в цілому. Крім того, важливою є потреба наголосити й на сегментній структурі фінансового ринку, що обумовлює певну самостійність цих сегментів (сегментів-ринків), а також існування різновидів фінансових активів. З врахуванням зазначеного, на нашу думку, фінансовий ринок можна визначити як механізм торгівлі на окремих, але пов'язаних ринках конкретними видами фінансових активів під впливом попиту і пропозиції на них, обов'язковими атрибутами якого є чіткі правила торгівлі, наявність професійних учасників та розвинена інфраструктура, яка забезпечує мінімальні витрати і максимальну надійність укладання угод, а в підсумку – сталий соціально-економічний розвиток держави та її громадян.

У представлених визначеннях, заснованих на понятті «механізм», відображаються ринковий та частково системний характер (з позиції суб'єктного або об'єктного складу) фінансового ринку, а також функціональне призначення останнього. Таким чином, представлення фінансового ринку як механізму дозволяє забезпечити не лише його функціонування як ринку, але і як засобу, що реалізує системні властивості ринку, тобто вищенаведену третю позицію можна розцінити за її характером як об'єднуючу.

Відсутність одноставності у судженнях (як погляду на щось), а відтак і наданих визначеннях фінансового ринку, коли акцентується увага на тих чи інших аспектах його дослідження, не повинна однак продукувати неоднозначність щодо сутності цього феномена ринкового господарювання. Адже сутність у філософському розумінні – це головне, визначальне в предметі, що зумовлене глибинними зв'язками й тенденціями розвитку і пізнається на рівні теоретичного мислення. Тому очевидно, що сутність фінансового ринку має бути визначеною саме через його представлення як сукупності відносин з їх деталізацією стосовно суб'єкта, об'єкта таких відносин та їх предмета з врахуванням одночасно їх автономності і взаємоузгодженості з відносинами, що виникають в інших системах. Для реалізації таких глибинних зв'язків необхідні різні форми, які й зумовлюють наповнення, структуру фінансового ринку, що мають підпорядковуватися вирішенню конкретних завдань та досягненню певних цілей.

З означеного вище цілком очікуваними виглядають й відмінності, що проглядають стосовно деталізації функцій, які виконуються фінансовим ринком. Так, Р.Квасницька, ретельно дослідивши це питання, визначила, що навіть кількість функцій, які виконує фінансовий ринок, коливається у межах від трьох до десяти функцій, ранжуючи їх в окремі групи за різними критеріями [8, с. 34].

У зв'язку з цим суттєво ускладнюється розуміння сутності відносин, що відбуваються на фінансовому ринку, а відтак і методів посилення їх впливу на його розвиток і ефективність. Адже зміна чи викривлене представлення сутності відносин має відобразитися і у зміні функціональних зв'язків. Тобто, тут простежу-

ється поєднання як теоретичної, так і практичної значимості даного питання. У контексті першочергового визнання фінансового ринку як сукупності відносин, в якості його ключової функції підкреслюється розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів. В загальному розумінні це надає можливість суб'єктам ринкових відносин [9, с. 6-7]: а) ефективно перерозподіляти фінансові ресурси у межах окремих галузей економіки, скоротивши при цьому витрати на формування вільних коштів та їх розміщення у дохідні активи; б) зменшити фінансові ризики для кредиторів і позичальників внаслідок перекладання їх значної частки на посередників. Наслідком цього стане збільшення доходності залучених фінансових ресурсів.

Деталізуючи загальне бачення даної функції фінансового ринку, спрямованої на акумулювання, рух і трансформацію фінансових ресурсів для потреб економіки як базової, в економічній літературі виділяють цілий ряд її підфункцій. Серед них : прискорення обороту капіталу; зростання інвестицій, покращення їх структури та ефективності; забезпечення умов для мінімізації фінансових ризиків; сприяння обміну товарами, послугами, фінансовими інструментами; мобілізація тимчасово вільних фінансових ресурсів тощо. Визначені підфункції, за умови їх об'єднання в один змістовний блок, зрештою забезпечують ефективну реалізацію базової функції.

Автори навчального посібника «Фінансовий ринок» називають шість функцій, які врешті-решт також можна розглядати як деталізуючі вищезазначену ключову функцію. Серед них: 1) мобілізація тимчасово вільних ресурсів із різноманітних джерел та їх трансформація у фінансовий капітал; 2) перерозподіл на взаємовигідних умовах акумульованого вільного капіталу між багатьма чисельними кінцевими споживачами для ефективного його використання; 3) забезпечення оптимальної взаємодії покупців і продавців фінансових ресурсів, результатом якої є встановлення ринкових цін на окремі фінансові інструменти і послуги, які найоб'єктивніше відображають співвідношення між попитом і пропозицією; 4) здійснення кваліфікованого посередництва між продавцем і покупцем фінансових інструментів через створення мережі різноманітних інститутів з реалізації фінансових активів; 5) створення умов для мінімізації фінансових ризиків; 6) прискорення обороту капіталу та підвищення ліквідності фінансових активів, що перебувають в обігу [9, с. 10-11].

Разом з тим, виходячи із вищезазначених позицій щодо розуміння поняття «фінансовий ринок», одна з яких є представлення фінансового ринку як ринку, очевидна й певна спрощеність та неструктурованість окресленого підходу. Вже навіть в межах морфологічної декомпозиції у цьому словосполученні ключове слово – це ринок, тому цілком логічно, що при визначенні функцій фінансового ринку, не менш важливо відштовхуватися від його розуміння як частини ринку. Відтак, не можна абстрагуватися від загально ринкових функцій, а саме цінової, інформаційної та розподільчої, які слід віднести до функцій фінансового ринку і щодо цього не може бути жодних перебільшень.

Дійсно, фінансові ринки відносять до унікального джерела інформації; ці ринки через ціни на фінансові активи сигналізують про стан і перспективи розвитку економічної системи. Аналіз волатильності цін на фінансових ринках сприяє ідентифікації моментів виникнення фінансових криз та визначення фази, на якій наразі перебуває економічний цикл. Зокрема, обґрунтовано, що унікальність інформації з фінансового ринку пов'язана з специфікою її формування,

адже ціни на фінансові активи утворюються внаслідок значної кількості економічних рішень, що приймаються професіоналами, внаслідок ретельного аналізу існуючої кон'юнктури, оцінки справедливої вартості фінансових активів [10].

Слід зазначити, що існує значно ширший перелік загально ринкових функцій, який розповсюджується на фінансовий ринок. До вищезазначених трьох функцій, додаються й наступні: регульовальна, стимулювальна, санаційна, інтегровальна, організаційна [8, с. 41-42]. У підсумку кількість загально ринкових функцій зростає до восьми. Але справа не в простому збільшенні кількості, а в тому, щоб названі функції дійсно розкривали економічну сутність ринку. Не потрібно проводити детальний аналіз, щоб не помітити у наведеному переліку певного дублювання, до якого призводить зайве нагромадження таких функцій, навіть виходячи із назви групи, до якої вони відносяться, а саме – загально ринкові. Це стосується, наприклад, регульовальної і стимулювальної функцій. На наш погляд, прояв регульовальної функції може мати стимулювальний і дестимулювальний характер. Щодо інтегровальної та організаційної функцій, віднесених до загально ринкових, то їх конкретизація здійснюється стосовно фінансового ринку, незважаючи на виділення окремої групи специфічних щодо фінансового ринку функцій.

За такого підходу можна вести мову про акумулюючу, інвестиційну, накопичувальну та зберігаючу функції. Незважаючи на таку деталізацію, слід зазначити про органічну єдність перерахованих функцій. Так, інвестиційна функція ґрунтується на акумулюючій, яка, в свою чергу, має джерелом інвестиції, банківські депозити, страхові внески покупців страхових послуг, капітал фінансових інститутів. Акумульовані кошти є основою інвестиційної діяльності фінансових посередників, які виступають крупними інституціональними інвесторами, держателями великих капіталів, операторами фінансового ринку. Щодо накопичувальної та зберігаючої функцій, то їх розрізняють у тій площині, що остання логічно пов'язана із збереженням коштів, а перша – з їх нарощенням, проте їх спільність добре проглядає на прикладі страхового сегмента фінансового ринку: накопичуючи та зберігаючи страхові внески на відповідному рахунку у страховика, вони становлять джерело виплати відповідних компенсацій.

У такому контексті це дає підстави вести мову також про існування специфічних функцій у розрізі окремих сегментів фінансового ринку. Зокрема, про компенсаційну, що характеризує страхування як особливий вид фінансової діяльності. Подібний підхід має право на існування і, дійсно, можна виявити окремі специфічні функції у межах окремих сегментів фінансового ринку.

Проте, більш логічно вести мову про фінансовий ринок як єдиний функціональний механізм, відмінності окремих сегментів якого нівелюються рядом чинників, серед яких особливе місце посідають такі як: єдина грошова природа економічних відносин, універсальність фінансових інститутів як посередників з поступовим їх перетворенням в єдині центри надання фінансових послуг, а також процеси глобалізації, що зумовлюють використання єдиних норм та універсальних стандартів у межах усіх фінансових інститутів тощо. У найбільш загальному формулюванні єдність проглядає у тому, що фінансовий ринок врешті-решт це посередник руху коштів від їх власників до користувачів незалежно у якому його сегменті це відбувається, а виявляється через створення відповідної інфраструктури.

Для підтвердження єдності наводять й наступні особливості функціонування фінансового ринку, що характерні його усім сегментам: 1) наявність великої різноманітної кількості учасників у розрізі різних сегментів фінансового ринку, з позиції тих, які мають надлишкові кошти (власники, продавці) та тих, які їх потребують (позичальники, покупці), що в межах зазначеної єдності визначає також і різноманітність та розгалуженість фінансового ринку; 2) не співпадіння інтересів багато чисельних учасників ринку, що зумовлює й об'єктивну потребу регулювання їх діяльності з боку держави; 3) вільний доступ до ринкової інформації і ринкових інструментів для всіх учасників вимагає для них прозорості та реального захисту; 4) пріоритет загальнодержавних цілей визначає певну спільність у функціонуванні; 5) потреба гнучкості та пристосування до змін економічного і політичного середовища як всередині, та і зовні країни, що базується не лише на специфіці окремих сегментів, але й фінансового ринку загалом, зменшуючи в підсумку витрати кожного учасника ринку та суспільні в цілому; 6) потреба забезпечення конкурентоспроможності.

Таким чином в процесі аналізу функцій фінансового ринку природним є виділення групи загальноринкових функцій наскільки, ці функції здатні відобразити його сутнісні характеристики як ринку. Водночас у словосполученні «фінансовий ринок» крім слова «ринок» наступним є слово «фінансовий». Тому в переліку функцій фінансового ринку необхідно виділити об'єктивно притаманні йому фінансові функції. Останні значною мірою перекликаються з функціями фінансів та фінансової системи, зважаючи на їх співвідношення з фінансовим ринком. Детально не зупиняючись на цих функціях, наведемо, що основна функція фінансової системи, структурною ланкою якої є фінансовий ринок, полягає у забезпеченні ефективного формування і використання фінансових ресурсів у всіх сферах фінансової системи для сталого економічного розвитку держави та її громадян. Фактично інші функції фінансової системи – розподільна і контрольна – значною мірою витікають з цієї основної функції, забезпечуючи її досягнення та охоплюючи всю діяльність юридичних і фізичних осіб, а також держави. Тут важливо наголосити на неправомірності в даному випадку віднесення фінансових функцій до групи специфічних, оскільки, на наш погляд, вони відносяться до базових функцій фінансового ринку як складової фінансової системи, розкриваючи його сутнісні характеристики.

Таким чином, всі вище зазначені особливості щодо як економічної природи, так і функціонального призначення фінансового ринку в його цілісності, а не окремих його сегментів, на нашу думку, дають підстави для поділу функцій фінансового ринку на дві групи: базисних та надбудовних. Їх діалектична єдність постає найважливішою умовою як сутнісно-змістовної характеристики фінансового ринку, так і розкриття його функціональної ролі. Визначений багатьма науковцями як найбільш обґрунтований поділ функцій фінансового ринку на загальноринкові та специфічні важливий для відображення специфіки фінансового ринку, його відмінностей від інших ринків. Проте з позиції його сутнісного відображення як сфери відносин між його учасниками в економічній системі особливою значення набуває поділ функцій фінансового ринку на базисні та надбудовні, що включають деталізуючі та регулюючі складові, створюючи та відображаючи вторинні впливові чинники при функціонуванні фінансового ринку.

Висновки з проведеного дослідження. Концептуальна визначеність щодо функцій фінансового ринку дозволяє здійснити аналіз всіх тих характеристик фінансового ринку, які здатні за умови їх реалізації стати обов'язковою передумовою та чинниками підвищення ефективності спільної діяльності всіх учасників на його окремих сегментах вже в найближчій перспективі. Розуміння призначення функцій фінансового ринку здебільшого для визначення його сутності передбачає його більшу конкретизацію як оптимально визначеної системи з метою досягнення максимального ефекту економічних процесів в економіці. Вирішення цього завдання має враховувати, що поряд із виконанням фінансовим ринком суспільної ролі щодо трансформації фінансових ресурсів, забезпечення суспільного відтворення, існують власні підприємницькі інтереси суб'єктів цього ринку. Це відповідно накладає певні особливості на організацію та функціонування фінансового ринку з метою усунення передумов загострення протиріч між інтересами суспільства та підприємницькими інтересами в ході реалізації відносин між усіма їх учасниками.

Базисом, фундаментом ефективності фінансового ринку як окремої форми ринку найбільш гнучкого та ефективного механізму, засобу обміну товарів і послуг залишаються традиційні ринкові та фінансові функції, об'єднані у групу базисних. Вони реально визначають і впливають на формування сутнісної характеристики фінансового ринку. Не менш вагомими постають і його надбудовні функції, що включають деталізуючі та регулюючі складові, створюючи та відображаючи вторинні впливові чинники при функціонуванні фінансового ринку.

Впровадження такого диференційованого алгоритму пов'язане з тим, що фінансовий ринок є лише підсистемою соціально-економічної організації суспільства в цілому та фінансової системи, зокрема, а тому може ефективно функціонувати за умови співвідношення з іншими елементами системи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стриженченко К. А. Державне регулювання фінансового ринку в умовах нової економіки : Монографія / К. А. Стриженченко. – Бердянськ : ФО-П Ткачук О.В., 2013. – 352 с.
2. Теорія фінансів: Підручник / [П.І. Юхименко, В.М. Федосов, Л.Л. Лазебник та ін.] / за ред. проф. В.М. Федосова, С.І. Юрія; Центр учбової літератури. – К., 2010. – 576 с.
3. Merton R. Design of financial systems: towards a synthesis of functional and structure / R. Merton, C. Robert // Journal of Investment. 2005. Vol. 3. P. 1-23.
4. Грудзевич У.Я. Перспективи розвитку регіональної інфраструктури фінансового ринку // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Економічні проблем розвитку виробництва регіону. (Щорічник наукових праць). / Редкол.: відповідальний редактор академік НАН України М.І.Долішній. – Львів: НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Випуск XXXI. – 2001. С. 77-84.
5. Гитман Л.Дж., Джонк М.Д. Основы инвестирования: Пер. с англ. – М.: Дело, 1997. – 991 с.
6. Волощенко Л.М. Розвиток фінансового ринку в умовах глобалізації: монографія / [Л. М. Волощенко; ДонДУУ]. – Донецьк : «ВІК», 2013. – 464 с.
7. Фінанси: вишкіл студії : навч. посібник [Текст]. / [ред. С.І. Юрій]. – Тернопіль: Карт-бланш, 2002. – 357 с.
8. Квасницька Р.С. Інвестиційний потенціал інститутів фінансового ринку України : монографія / Р.С.Квасницька – Хмельницький: ПП «Монускрипт», 2015. – 314 с.
9. Фінансовий ринок: Навчальний посібник. / Л.М. Алексєєнко, М.В. Стецько та ін. – Тернопіль: ФОП Паляниця В.А., 2016. – 190 с.
10. Пластун О.Л. Прогнозування фінансових ринків: сучасні концепції та нові підходи : монографія / О.Л. Пластун. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. – 401 с.